

ADATOK LEÁNYNEVELÉSÜNK TÖRTÉNETÉHEZ.

A leánynevelés kezdetleges fokon állott hazánkban a XVII. és XVIII. században. Az adatok ma sincsenek összegyűjtve. Érdemes volna egy kis időt szentelni a gyűjtésre, hogy hiteles adatokból állíthassa össze valaki leánynevelésünk képét ez elmúlt századokról.

Én leirom azon adatokat, melyeket a kolozsvári ev. ref. egyház-köztség elemi leányiskolájáról találtam az egyházköztség jegyzőkönyvében 1695. apr. 24. Az tanító asszonyoknak fizetések leszen három öreg köből buza, hat magyar forintok; bort rendes fizetésében az ecclesia nem ígér, hanem ha Isten bőven ad, bort is szakasztanak.

1696. apr. 30. Váralyai Márton becsületes atyánkfia a külső ecclesiában való kántorságra hivatott és azon hivatalba állíttatik a jelen év majus 1-én, akkor is kezdődvén esztendeje. Fizetése leszen harminczhat magyar forint; nyolcz öreg köből buza, 40 veder bor, oly conditioval, hogy a külső ecclesia telkén levő háznak fogyatkozásait megorvosolván, ő kegyelme lakni kimenjen és az ott felállított magyar scholában a leány gyermekeket szorgalmatosan tanítsa.

Ez a Váralyai Márton 1693. maj. 21-dike óta ideiglenes kántor volt a külső templomban, Szent Mihály napig 20 frt fizetéssel.

1697. A tanító asszony is elbucsuzván az ecclesia szolgálatjátul, Debreczeni Mihály atyánkfia állíttatott a leányok tanítására.

1698. oct. 10. Debreczeni Mihály külső kántor atyánkfiának az elébbi kántor fizetése rendeltetett, u. m. készpénz 40 frt., 9 öreg köből buza, 40 veder bor.

1699. jun. 9. Hidelvi Szűcs János harangozó uramnak a leányok tanításáért rendelt a t. consistorium 6 frotot, 24 véka buzát, oly conditioval, hogy ő kegyelme a tehetetlen emberek gyermekeitől ne követeljen, és az ecclesia szükségében, a hová lehet s tisztitől érkezhetik, szolgáljon.

1700 márcz. 7. Lévén a szász reformata ecclesiának egyéb szükségéi közt kántorra is szüksége, tetszett a t. consistoriumnak arra a hivatalra megfogadni Szűcs Benedek atyánkfiát, hogy hiven és tisztességesen szolgáljon. Fizetése leszen készpénz negyvennyolcz magyar frt, buza 8 öreg köből, bor 48 veder. E mellett a zsidói félhold szőlőt is kezébe bocsátja a t. ecclesia s ház felől is gondoskodik.

1700. márcz. 28. A mely hetvenkét frtot s 12 köből buzát a t. consistorium rendelt a belső kántorok fizetésében, tetszett azt oly conditioval ő klmeknek megadni, ha a leányokat taníttják. De minthogy mostani becsületes kántor Vámfalusi Márton atyánkfia arra nem érkezik, ő klmének azt a 12 fortokat s két köből buzát megadja, ha szintén a leányokat

nem taníthatja is; úgy mindazáltal, hogy vasárnapokon a leányok tanítására benn maradjon t. praedicator uraimékkal együtt és a scholai ifjúságot avagy csak egy hétben egyszer az éneklésre tanítsa, egyetértvén ebben a professor uraimékkal ó kglmekkel együtt. De ez a fizetés ó kglme után levő kántoroknak soha másképpen, hanem a leányokat tanítják, ki nem adatik; hanem fizetése léssen pénz 60 magyar forint, 10 öreg köből buza.

1726 január 6. Miután b. Thordai Sámuel atyánkfia a balál által külső kántori hivatalának véget vetett vala; a tiszt. gondnokság és egész consistorium maga hivatalának, tisztinek ítélte lenni, hogy azon sebet a külső sz. ecclesiának megorvosolja s megorvosolhassa; jöllehet sokrendbeli kántori személyek magukat kívánták volna insinualni, mindazáltal Hadadi Márton, collegiumunkban tanuló atyánkfiának hivatalt adván azon külső kántori officiumnak véghez vitelére, megértvén mind az ó kglme jó istenes erkölcsét, mindazon kántori hivatalra való elégséges voltát az egyház meglegedésére, oly feltétellel, hogy említett atyánkfia Hadadi Márton addig, míg a külső templomnál kántori ház építetik, mely is meg léssen, mihelyt az ecclesiának lehet annyira való módja, szállítatik T. Sz. Királyi Gerson kántor Atyánkfiától üresen hagyatott házban; annakutánna a külső templomnál megépítettvén a ház, abban legyen lakozása, úgy hogy abban lakván, a hostáti leány-gyermekeket illendőképpen tanítsa, a szokott díjért. Ennekfelette, ha mi correctiora való dolgot lát ó klmében az ecclesia, -mint engedelmes fiu, az intést javulással felvegye és a t. ecclesiától illendő függéssel legyen, úgy tiszt. praedikator urainktul is. Ezen jó szándékát a tiszt. ecclesiának megértvén ó kglme, maga egész elhatározásából azon hivatalt elfogadta, kézbeadásával is megerősítette. Isten ó klmét azon hivatalbeli erővel s a mellett való jó egészséggel szeresse. Salariuma leszen 40 frt. 40 véka buza, 40 veder bor.

1751 január 8. Kántor Sz. Királyi Gerson uramat kiszólván Isten e világbul, meghivta és be is hozatta ó kglmének helyébelaz ecclesia a belső templombeli kántori hivatalra, Tiszt. Beke György uramat a Szathmár-Németi reform. ecclesiából, kit a tiszt. egyháztanács kántori hivatalába be is állita, rendelvén ó kglmének esztendőnként azon fizetést, mely az ecclesiában rendszerint szokott járnai a belső templombeli kántornak.

Megrendelteték akkor az is ó kglmének, hogy a leányiskolát felállítsa, és a leánygyermeket szorgalmatossággal tanítsa olvasásra, a hitnek ágazatira, a jó erkölcsökre és a rendesen való éneklésre, mely szent munkára magát ó kglme nagy fogadással kötelezé is.

1768. január 24. Méltgos gr. bethleni Béthlen Lajos inspector főcurator nr ó uga eléterjeszté, hogy mely nagy abusust tapasztalt volna, ilyen virgázó ecclesiába a leánygyermek nem taníttatások és a vallásba.

való vastag tudatlanságok iránt; azért ezen rossz szokásnak megjobbítását kívánván, tetszett ő ngnak, hogy a tiszt. egyháztanács találna módját annak, miképpen lehetne ezt rendben venni, és mind az atyákat arra bírni, hogy leányaikat taníttatnák, mind pedig a tanítókat kötelezni, a rendes és jó iskolának szüntelen tartására. E végre diskurálván a tiszt. egyháztanács.

1. Lélegőször is kérdésbe vétetett, vajjon az asszonyemberektől eddig tartatott apró iskolák meghagyattatnának-e? Elhatároztatott, hogy a szülőknek szabadságokban álljon, ha a kántorhoz-é? vagy pedig az ilyen asszonyemberekhez akarják gyermekeiket jártatni? addig míg gyermekeik az olvasást megtanulják. Azután pedig vallásoknak, írásnak és számvetésnek tanulása végett, a kántorokhoz járjanak. Azért ilyen asszonyembereknek ne is szabad legyen az olvasásnál feljebb tanítani, sőt csak olvasó iskolát is a kántorok hírek és megegyezések nélkül kezdeni ne merészeljenek; hanem mindazok, kik most iskolát tartanak, mindazok, kik ennekutánna akarnak ahhoz fogni, magukat bévallják. Sőt tanításokról és tanítványaik számokról számot adni tartozzanak.

2. A kántoroknak meghagyatott, hogy rendes és szüntelen folyó iskolát tartsanak, melyben a már olvasni tudó leánygyermekeket, vallásokra, éneklésre, írásra és számvetésre szorgalmasan tanítsák. Sőt ha kiknek tetszik, az apróbb gyermekeket hozzájuk jártatni, olvasást is tanítsanak. Az atyák és anyák pedig tartozzannak gyermekeiket az iskolába jártatni. Melyre kútoroknak és tiszt papságnak legyen szorgalmas gondjuk és felvigyázásuk.

3. Hogy pedig ingyen ne essék fáradságok a tanító kántoroknak, másfelől pedig a szülék is kivált a szegényebbek ne terheltesse, végeztetett: hogy minden gyermektől fizessenek a szülők három márvást, és semmivel egyébbel, se fával, se búzával, ne terheltesse. A tehetősebbek jól teszik, ha többet adnak is, minthogy valójában többet is érdemel a tanító egy gyermektől, és csak a szegényebbek kedvéért rendeltetett az a kevés fizetés.

4. Mivel pedig igen sok alkalmatlansága volt a kántornak fizetések felszedésébe, végeztetett: hogy az egyháziak lista szerint szedjék fel és a kántoroknak nyugtatóvány mellett szolgáltatassák be; könnyebben esvén pedig részenként kinek-kinek fizetni, ha ki nem akarja egyszerűen megadni, három terminuson fizesse. Mikor feladja gyermekit, adjon egy márvást, az esztendő felin mást, és az esztendő vége felé harmadikat.

5. Hogy annál serényebben tanítsanak a tanítók, és annál kötelesebbek legyenek hivataloknak végbevitelére, az ecclesia is a magáéból minden kántornak conferral esztendőnként husz forintokat. Melylyel is, a feljebb irt három márvással, minden egyébb adók és sabbatalék, szombati

ajándékok teljességgel töröltetnek. Tartozik pedig a kántor a házat, melyben tanítványai lesznek, illendő melegbe tartani télen át.

6. Szükségesnek tartja a tiszteletes egyháztanács, hogy ő kglmek mind a tanítás módjában, mind a disciplina tartásban a tiszt gondnokságtól függenek. És esztendőnként egyszer vagy kétszer, a mint fog határozatni, tartozzanak közönséges exament tartani, hogy kitessek industriájuk. E végre az egész tanításnak módját és könyveket, melyet tanítanak eleikbe fogja írni tiszt. curator és esperes Soós Ferencz uram.

7. Hogy valami módon az atyák kényszeríttessenek gyermekeiknek iskolába való járatásukra, végeztetett: hogy valamely leánynak bizonyság levele nem lészen arról, hogy az iskolát rendesen járta, és ottani dejéhez képest vallását megtanulta, az úr asztalához nem bocsátatik.

8. Mivel pedig tapasztaltatott, hogy a nagyobb leányok egyik a másiktól rossz példát vévén, nem tudjuk micsoda vétkes szeméremből, régen hogy a tiszt. papoknak templomban való catechisatiojokra jární nem akarnak, azokra nézve is végeztetett: hogy a tanítás ideje elkövetkezvén az olyanok számba vétessenek, kik a templombeli tanításra jární tartoznának, és akkor a tiszteletes gondnoktól egyházfiak által kötelesegekre emlékeztessenek.

9. Előhozatván az is hitelesen, hogy kántor uraimék is illetlenül bántanak gyakran tanítványaikkal, mint t. i. oktalanúl és tisztességes emberek gyermekeit illetlenül disciplinálták, szüleiket gyalázatos névvel illették, fukarságukat szemökre vetették, házi és még paraszt munkára is alkalmazták, megrendeltetik ő kglmeknek, hogy tisztességesen, keresztényül és az ő gyenge idejükhöz és elméjükhez való módon bánjanak velük, csak egyedül tanulásra, nem pedig magok házi dolgaiknak folytatására alkalmazzák, illetlen szókkal ne illessék és maguk, nem pedig holmi helyettesekkel taníttassák.

10. A mi a leányokról végeztetett, a férfi gyermekekről is hasonlóképpen ért a tiszt. egyháztanács. Hogy azokat szüleik taníttassák és kivált a hostátiak a külső kántorhoz jártassák. Ha nem deákságnak, avagy csak vallások tanulása végett.

TÖRÖK ISTVÁN.